
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Марина Николова¹

Маруся Линкова²

^{1, 2} Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, България

E-mail: ¹ m.nikolova@uni-svishtov.bg; ² m.linkova@uni-svishtov.bg

Резюме: Проведената международна научнопрактическа конференция на тема: „Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство“ отбеляза голям интерес от страна на български и чуждестранни учени, работещи в областта на селското стопанство, както и от представители на бизнес практиката в агросектора. Участие в научния форум взеха 83 представители от девет държави и три континента, с 68 доклада по проблемите на организацията и управлението на инвестициите и иновациите, предприемачески инициативи и диверсификация в агробизнеса, финансово-счетоводни аспекти, маркетинг, дистрибуция и търговия, информационни технологии, екологизация и устойчиво развитие, правни и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз. В дискусиите по време на научния форум са идентифицирани, анализирани и оценени актуалните проблеми, съпътстващи развитието на селското стопанство, и са формулирани конкретни предложения за тяхното решаване на основата на експертния потенциал на научната общност и институциите, администриращи селското стопанство в България, както и потребностите на агробизнеса.

Ключови думи: научен форум, селско стопанство, аграрна политика, управление, обучение.

Тази статия се **цитира**, както следва: Николова, М., Линкова, М. (2020). *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство*. Народностопански архив, (1), с. 15-28.

URL: www2.uni-svishtov.bg/NSArhiv

JEL: A11, Q01, Q10, Q13, Q18.

* * *

1. Научният форум – възможност за обмен на идеи, решения и популяризиране на научните изследвания

Организирането и провеждането на научни форуми в Стопанската академия осигурява възможности не само за обсъждане на актуални проблеми, обмен на идеи, намиране на пресечните точки между стопанските процеси и информационните технологии, но и за заздравяване на връзката между икономическата теория и бизнес практиката, промотиране на предлаганите разнообразни образователни продукти (ОКС, ОНС, факултативни и професионални обучения и специализации) и генериране на креативни решения.

Проведената на 04.10.2019 г. международна научнопрактическа конференция на тема „Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство“ отбелязва 35-годишнината от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми по повод 83-годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов.

Актуалността на организирането и провеждането на международна научно-практическа конференция може да се разглежда в няколко аспекта.

Първо, независимо от сериозния финансов ресурс, насочван към селското стопанство все още е ниска ефективността на инвестициите и иновациите в агробизнеса. Необходими са допълнителни идеи и препоръки за по-рационална организация и управление на инвестиционния и иновационния процес в агрофирмите.

Второ, бизнес практиката се нуждае от нови предприемачески инициативи за оползотворяване на възможностите за диверсификация в/и извън агробизнеса в България и научният форум би подпомогнал генерирането на разнообразни идеи.

Трето, по-високият производствен риск и особеностите на селското стопанство като отрасъл на икономиката поставят специфични изисквания към финансово-счетоводните отношения и възможностите за социална и застрахователна защита в сектора. Научният форум би провокирал креативни решения на основата на експертния потенциал на научната общност и администрациите институции.

Четвърто, стратегическите насоки за развитие на Европейския съюз и на Р България като равноправен член поставят нови предизвикателства пред екологизацията и устойчивото развитие на селското стопанство. Проблемите при устойчивото развитие на селското стопанство в България до известна степен са резултат и от недостатъчно силната връзка между икономическата теория и бизнес практиката. Научният

форум осигурява възможности за обменяне на идеи, запознаване с новите тенденции и нормативно регулиране на устойчивото развитие.

Пето, динамичната среда скъсява дистанцията между съвременните тенденции в маркетинга, дистрибуцията и търговията със селскостопански продукти и информационните технологии в селското стопанство. Научният форум позволява намирането на пресечните точки в тези процеси.

Шесто, членството на България в ЕС открива нови полета за изследване на правните, историческите и социално-културните бариери при осъществяването на Общата селскостопанска и регионални политика на национално и общоевропейско ниво.

Основната цел на международната научнопрактическата конференция е да се идентифицират, анализират и оценят актуалните проблеми, съпътстващи развитието на селското стопанство, и да се формулират конкретни предложения за тяхното решаване на основата на експертния потенциал на научната общност и институциите, администриращи селското стопанство в България, потребностите на агробизнеса и креативността на студентите и докторантите.

Официални гости на тържествата бяха: Негово превъзходителство Моайд Елдали, посланик на АР Египет в България; проф. д-р Марияна Божинова, зам.-ректор „Учебна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов; проф. д-р ик.н. Сергей Охрименко от Молдовската икономическа академия, Доктор хонорис кауза на СА „Д. А. Ценов“; проф. д-р ик.н. Антонина Ряховская, Ректор на Института по икономика и антикризисно управление към Финансовия университет при правителството на Руската федерация; проф. д-р Шабан Нидал, Международна асоциация ISLE Dijon France; представителите на МЗХГ Калин Кръстев, Павлина Дамянова, Диана Атанасова; Анелия Димитрова, Вр.ИД Кмет на Община Свищов; Албена Симеонова, председател на Българска асоциация „Биопродукти“; Пепо Петров, изпълнителен директор на Фондация за околна среда и земеделие; Красимир Кирилов, областен управител на Добрич и възпитаник на специалност „Аграрна икономика“; Росен Коцев, директор на Областна дирекция – София-област; Ганчо Ламбев, почетен гражданин на град Свищов, председател на кооперация „Изгрев-93“ – с. Царевец и член на Управителния съвет на Регионалния съюз на земеделските кооперации „Дунав-2000“ Свищов; Христо Цветанов, изпълнителен директор на Кемапул АД Свищов; доктор по икономика Михаил Билев, председател на кооперация „Старт – 93“ в с. Караманово; декани, ръководители на катедри, преподаватели, студенти и докторанти.

В работата на конференцията са включени 68 доклада от 9 държави и 3 континента, 61 – от български учени, докторанти и студенти и 7 чуждестранни университета от Русия, Молдова, Украйна, Румъния, Узбекистан и др. В зависимост от тематичните направления докладите бяха презентирани в три секции. Представените от участниците в Секция 1 доклади предизвикаха оживени дискусии във връзка с организацията и управлението на инвестициите и иновациите в агросектора, предприемаческите инициативи и възможностите за диверсификация в агробизнеса. В секция 2 бяха представени доклади по проблемите на финансово-счетоводните аспекти, социално застрахователната защита, маркетинга, дистрибуцията, търговията и информационните технологии в селското стопанство. Участниците в секция 3 въведоха като отправни пунктове на докладите, изказванията и дискусиите значими аспекти от екологизацията и устойчивото развитие на селското стопанство при отчитане рамките на Общата селскостопанска политика в Европейския съюз.

В заключителното заседание участниците изказаха своето удовлетворение от работата на международната научнопрактическа конференция и подчертаха, че такива научни форуми са полезни и необходими за споделяне на виждания относно възможностите за разрешаването на актуални проблеми в развитието на икономическите процеси и бизнес практиката.

Резултатите от провеждането на международната научно-практическа конференция на тема: „Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство” могат да се систематизират в няколко направления.

1) *Резултати, свързани с осъществяване на образователния процес* – усъвършенстване на учебния процес и предлагания от СА образователен продукт (образователно портфолио) чрез включване в съдържанието на преподаваните учебни дисциплини на споделеното научно познание и представените добри практики в областта на селското стопанство.

2) Научният форум създава предпоставки за задълбочаване на научноизследователската дейност и приобщаването на студенти и докторанти в този процес, както и разширяване на контактите с изследователи от други висши училища, специалисти от практиката и експерти от национални институции.

3) Формира се благоприятна среда за генериране на нови идеи и възможности за тяхното доразвиване под формата на стратегии, политики, концепции, модели и др. в бъдещи научни разработки на преподаватели, докторанти и студенти.

Основни акценти в работата на научния форум поставиха: проф. д-р ик.н. Антонина Ряховская от Московския финансов университет при Правителството на Руската федерация, ректор на Института по икономика и антикризисно управление с доклад на тема „Селското стопанство на Русия: възможности за изпреварващо развитие“; проф. д-р Нидал Шабан с колективната разработка „Agronomists job don't reduce natural resources to meet today's needs without compromising the needs of future generation“, проф. д-р Андрей Захариев и д-р Ивайло Маринов с доклад на тема: „България и Румъния по пътя на растежа и конвергенцията – сравнителен анализ и оценка“, доц. д-р Минка Чопева с доклад на тема: „Равнище на социалната устойчивост в селското стопанство“, доц. д-р Маргарита Шопова с доклад на тема: „Статистически анализ на регионалните различия на използваната земеделска площ“, доц. д-р Марина Николова с доклад на тема: „Състояние на пазара на земеделски земи в Р България“ и доц. д-р Маруся Линкова с доклад на тема: „Институционални императиви и флуктуации в развитието на агробизнеса“.

2. Флуктуации в управлението и развитието на селското стопанство

Изследването на теоретико-методологическите основи и институционалните императиви на взаимодействието между публичните власти и стопанските структури при управлението и развитието на селското стопанство е от изключителна важност. Известно е, че различните модели на публично въздействие предизвикват както позитивни, така и негативни ефекти върху стопанските процеси. Проблемите, свързани с управлението и развитието на икономиката в условията на институционални преобразования, са обект на множество изследвания в специализираната литература. Стават особено актуални след 80-те години на 20-ти век, когато страните от Централна и Югоизточна Европа се насочват към структурни социални, икономически и институционални преобразования. Независимо от нарастващия интерес към анализа и оценката на взаимодействието между институциите и организациите от агробизнеса е необходимо *провеждане на по-задълбочени научни изследвания относно координацията между субектите* (Nikolova, 4/2018) за постигане по-висока конкурентоспособност на агробизнеса и ориентация към сектори на селското стопанство, генериращи по-висока добавена стойност.

Пазарните преобразования оказват влияние върху развитието на икономиката и променят условията за функциониране както на институциите, така и на стопанските субекти. Тези преобразования са бази-

рани върху използването на формални правила, способстващи за разрешаване на проблемите в икономиката и аграрната сфера. След 90-те години на 20-ти век институционалната рамка на селското стопанство претърпя структурна трансформация. Необходими са задълбочени проучвания на основните действия, способстващи за избягване на негативните флукутации в развитието на агробизнеса, резултат от структурната трансформация в институционалната рамка на селското стопанство и адаптирането на организационните структури към динамичните промени на пазарната среда.

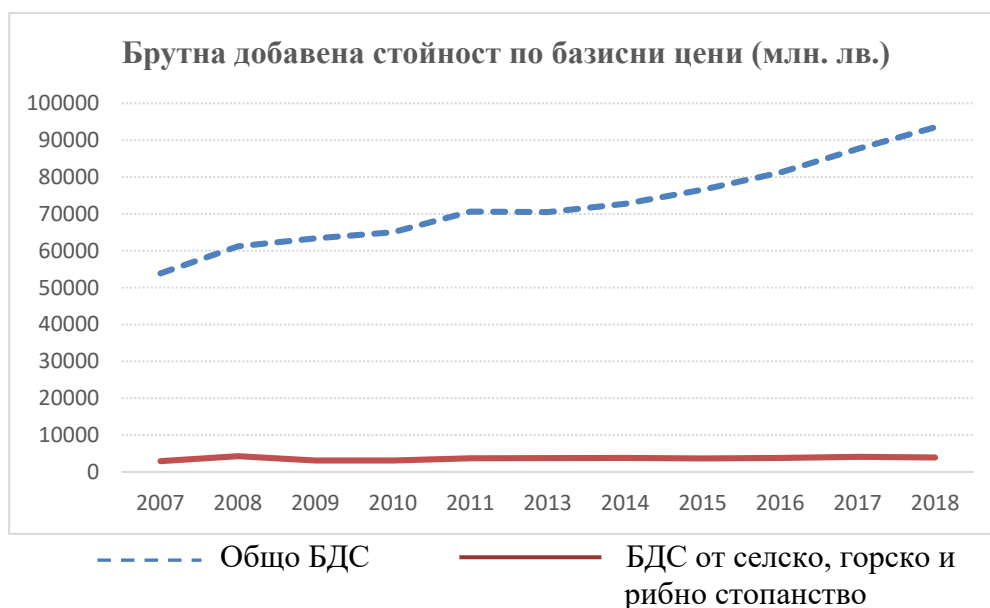
Представените на конференцията модели за управление и развитие на селското стопанство в България (Линкова, 2019), (Николова М. , 2019), Русия (Ряховская, 2019), Румъния (Захариев, 2019) и Украйна (Шараг, 2019) позволяват да се синтезират **общите проблеми в сектора**. Действащите формални правила за подпомагане и регулиране на селското стопанство не осигуряват икономически растеж и подобряване конкурентоспособността на отрасъла. *Отклоненията на агрегираните публични мерки* за подпомагане на селското стопанство от заложените цели и възприетите формални правила в отделните страни могат да се систематизират в няколко направления:

- субсидиите нямат позитивно влияние върху брутната добавена стойност, произведена от селското стопанство;
- оформя се двуполусно земеделие, като се свиват или са пред закриване традиционни подсектори;
- проявяват се асиметрии във външната търговия със селскостопански продукти;
- ограничен е достъпът до пазара на малките земеделски стопанства и се задълбочават социалните и икономическите различия в регионите;
- слабо е хоризонталното и вертикалното сътрудничество в сектора;
- липсва устойчиво управление на земеделските земи – голяма концентрация на земеделска земя в малко на брой фирми и същевременно раздробена собственост, ниски цени на земята, добри управленски практики.

2.1. Субсидиите нямат позитивно въздействие върху БДС

Според данните на Евростат България е една от страните, в които субсидиите до момента нямат позитивно влияние върху брутната добавена стойност (БДС), произведена от сектора. Динамиката на БДС от селското стопанство е представена на Фигура 1. За единадесет години БДС от селското стопанство нараства от 2949 млн. лв. едва на 3937 млн.

лв., независимо от значителното субсидиране и окрупняването на стопанствата в България.

Източник: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=135

Фигура 1. Динамика на БДС за периода 2007 – 2018 г.

2.2. Двуполусно земеделие и закриване на подсектори

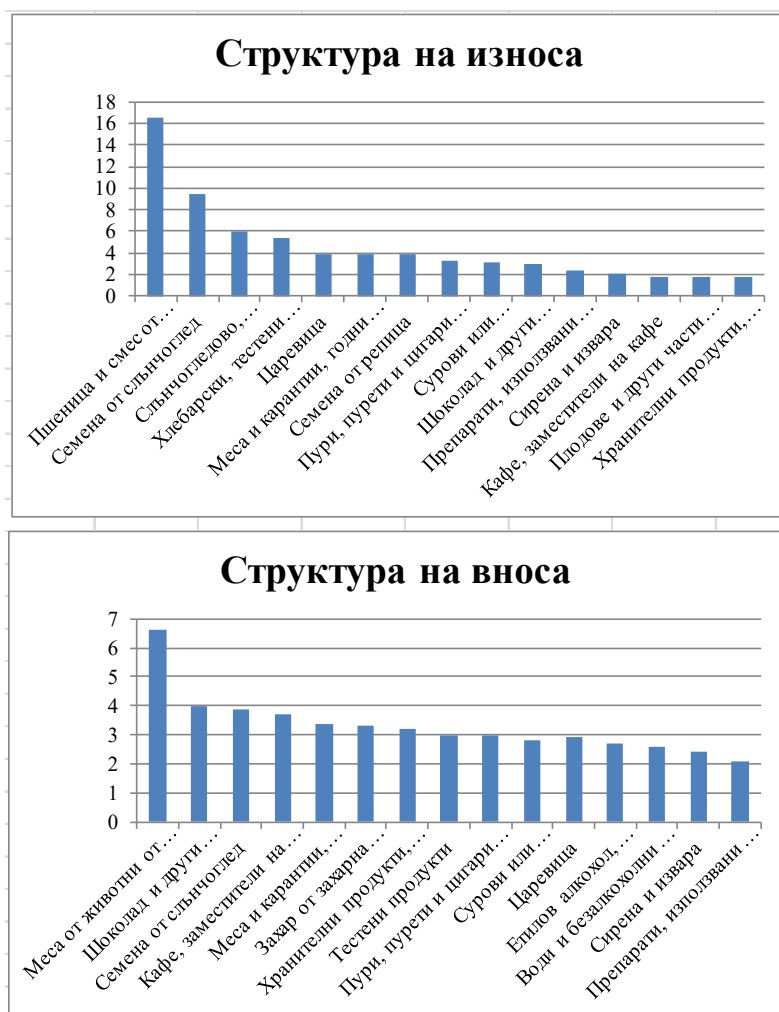
Оформя се двуполусно земеделие (големи и много малки земеделски стопанства), при което 1,5 % от тях стопанисват 82 % от обработваемата земя за отглеждане на пет зърнени и маслодайни култури (пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед и рапица).

Свиват се или са пред закриване традиционни подсектори като зеленчукопроизводство (от 853,5 млн. лв. през 2007 г. на 344,1 млн. лв. през 2017 г.), производството на картофи намалява петкратно, овощарство (намалява производството на: круши от 21,8 на 2,2 млн. лв.; ябълки – от 44,1 на 22,2 млн. лв.; грозде – от 241,9 на 148,3 млн. лв.), коневъдство (намалява с 90 %), овцевъдство (почти 40 % намаление) и пр. като съответно почти пет пъти намалява и продукцията от животновъдството. За периода 2007 – 2017 г. преработката на селскостопански продукти намалява двукратно от 443,3 на 228,7 млн. лв.

2.3. Неблагоприятна структура на външната търговия

Преобладаващата част от произведената в България селскостопанска продукция (65% от общата продукция) е предназначена за износ, но в структурата на износа преобладават непреработените про-

дукти и суровини, които в последните години заемат около 60% от експорта на селскостопански стоки. В същото време нараства вносът на селскостопански продукти, за които има изградени традиции и подходящи условия за производство в страната. Вносът на жизнено важни продукти като плодове, зеленчуци и месо достига до 70-80%, въпреки че България има огромен потенциал за развитие и утвърдени традиции в производството на селскостопанска продукция и сравнително добра обезпеченост с обработваема земя (вж. фиг. 2).

Източник: Аграрен доклад, 2018, с. 95-96. (https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/05/22/agraren_doklad_2019_bg.pdf, 2019)

Фигура 2. Структура на износа и вноса на основни селскостопански продукти

2.4. Ограничен достъп до пазара на малките земеделски стопанства

Достъпът до пазара на преобладаващия брой малки земеделски стопанства е ограничен, а точно те осигуряват разнообразието от селскостопански продукти с добро качество на достъпни цени. Това допълнително задълбочава структурните и териториалните асиметрии в развитието на българското селско стопанство. За десет години Южен централен район от лидер в производството на селскостопанска продукция, особено зеленчукопроизводство, овощарство, лозарство, значително изостава, като намалението е с повече от половин млрд. лв. (<https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf>, 2019)

2.5. Ниско ниво, но хоризонтална и вертикална интеграция

Слабо е нивото на хоризонталното и вертикалното сътрудничество в селскостопанския сектор, като в същото време намалява броят на сдруженията – от 372 на 258 и се свива трикратно кооперативната организационна форма от близо 2000 през 2003 г. до 767 през 2016 г. До момента в България са признати 15 организации на производители на селскостопански продукти и 39 групи производители с общо 333 членове, но са твърде далече от реализирането на възможностите за укрепване на пазарните позиции на членуващите стопанства и изграждане на партньорства.

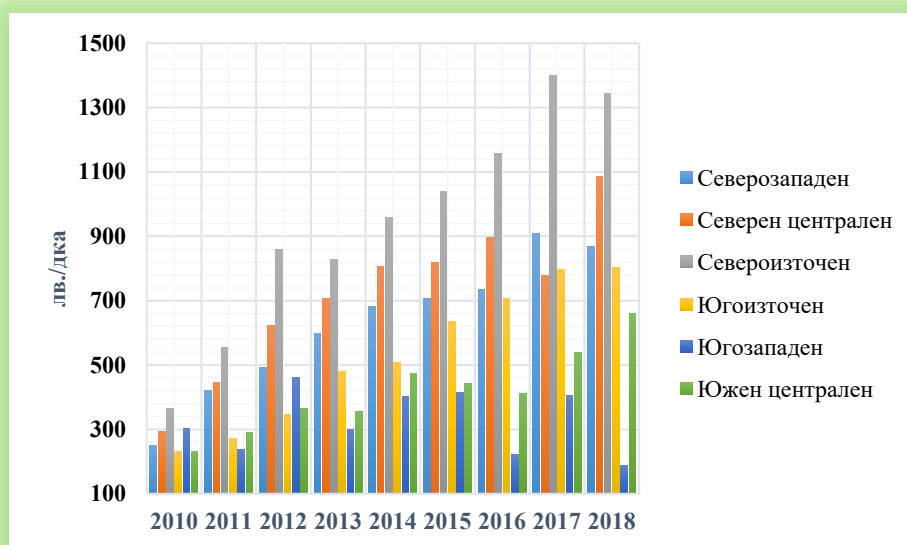
2.6. Необходимост от ефективно и устойчиво управление на поземления ресурс

Ефективното управление на поземления ресурс е важно условие за икономически просперитет на всяка фирмена единица, свързана със собственост на земеделски активи. На този етап България е държавата с най-голяма концентрация на земеделска земя в малко на брой фирми и същевременно тя е и държавата с най-раздробена собственост на земята в сравнение с останалите страни, членки на Европейския съюз.

Пазарът на земеделска земя в България е сравнително стабилен. Налице е по-голямо търсене и по-ограничено предлагане. Липсва интерес от чуждестранни инвеститори и яснота относно максималния ръст на евросубсидиите в новия програмен период. Налице са все още ограничения, свързани с отлагане обсъждането на проектозакона за земеделските земи. Тези обстоятелства предопределят намаляването на извършените сделки със земеделска земя, както и инвестиционния интерес на едри земеделци, дружества и предприемчиви инвеститори. Основните купувачи (местни земеделци) избягват дългосрочни решения при неясни условия, като например размера на субсидиите за следващия референтен период.

Липсата на инвеститорски интерес от външни инвеститори е свързана с раздробената собственост на земята, честите промени в специфичното законодателство, както и с липсата на дългосрочна стратегия и визия за развитието на сектора. Това обяснява и ниските цени на земеделската земя у нас, които са сред най-ниските в сравнение с останалите европейски държави.

На Фигура 3 е представена динамиката в цените на земеделските земи за деветгодишен период (2010–2018 г.) в различните територии на България, като са използвани данни от националния статистически институт по райони на планиране (NUTS-2).

Фигура 3. Средни цени на земеделска земя по райони на планиране и по години, лв./дка (собствена фигура по данни на НСИ)

В областта на устойчивото управление на земите (УУЗ) важно място заема управленският опит на стопанина, както и неговите знания и компетентности за същността на деградационните процеси при почвените ресурси. Съвременният мениджър в селското стопанство трябва добре да познава не само тях, но и мерките за тяхното минимизиране, а в редица случаи и тяхното недопускане. Особено внимание заслужават тези деградационни процеси, които нанасят най-големи щети и застрашават земята от опустияване: почвена ерозия, киселяване на почвата,

уплътняване и преуплътняване на почвата, преовлажняване на почвата (Николова М. Г., 2010).

Основна цел на устойчивото управление на земите е запазване на *продуктивните, физиологичните, културните и екологичните функции* на земята и земните ресурси за бъдещето на хората и тяхното пълноценно съществуване. Допълнителни цели към УУЗ могат да бъдат – икономическа приложимост, социална приемственост, намаляване нивото на производителния риск, защита на естествените ресурси и др.

3. Подходи за ограничаване на идентифицираните проблеми

3.1. Целенасочена политика за подпомагане развитието на малките и средни земеделски стопанства в традиционни сектори на селското стопанство на национално и регионално ниво

Проведеният дебат относно ролята на държавата при осъществяването на националната аграрна политика и ефективността на инструментите за въздействие върху селското стопанство налага обобщението, че целенасочената и последователна държавна политика осигурява благоприятна външна среда за развитие на селското стопанство, но е необходимо анализиране на негативните аспекти, за да се оптимизират инструментите за публични въздействия. На основата на сравнителен анализ между макроикономическите и финансовите показатели на отделни държави се обосновава изводът, че водещите фактори за изпреварващото развитие на Румъния спрямо България, например са по-високите средногодишен темп на икономически растеж и привлечените чуждестранни инвестиции (Захариев, 2019). От дискусиата се обобщава изводът, че икономиката на България също формира силни вътрешни фактори за растеж, които, съчетани с по-високата степен на отвореност, могат да доведат до по-висока скорост на конвергенция спрямо средното ниво за ЕС28.

3.2. Висшите училища – медиатори в процеса на координация между бизнеса, публичните институции, местните власти и общности

В унисон с основната стратегическа цел на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 – науката в България да се превърне във фактор за развитието на икономика, базирана на знанието и иновационните дейности, и икономическата теория и бизнес практиката изпитват потребност от нови подходи за определяне и насочване на финансовите потоци към организациите в агробизнеса. Координирането на научните изследвания между отделните изследователски звена, публичните институции в

областта на земеделието и организациите от агробизнеса е приоритет на Националната стратегия за устойчиво развитие на земеделието в България.

3.3. Съвместни проекти за регионално развитие

За успешното развитие на българското селско стопанство е необходимо да се предложат подходи и модели за изграждане на мултифункционално земеделие чрез стимулиране на едрите и успешни фермери да осъществяват по-ниско интензивни и трудоемки производства (зеленчукопроизводство, овощарство, овцевъдство и др.) или да създават нов тип кооперации с по-малките земеделски стопанства – особен тип клъстери по примера на Дания или Франция (Николова, 2018, том 25, част I, стр. 161).

За да се реализират възможностите за мултиплицирани ползи (укрепване на пазарните позиции, изграждане на партньорства, хоризонталното и вертикалното сътрудничество) във всеки регион трябва да се намерят конкретните форми за сътрудничество между земеделските стопанства, местните власти и общности. Инициативата трябва да дойде „отвътре навън“, т.е. бизнес организациите да насочат вниманието си към потребителите, пазарното търсене и диверсификацията на пазарите на произведените продукти. Фактът, че броят на търговските дружества в България петкратно нараства от 1518 на 6 322, може да се приеме като предпочитана от бизнеса алтернатива на окрупняване на капитала пред кооперирането и сдружаването.

3.4. Участие на агробизнеса в подготовката и реализацията на аграрикономисти

Участието на агробизнеса в подготовката и реализацията на компетентни специалисти за администрирането и управлението на селското стопанство може да се осъществява чрез: осигуряване на стипендии за отлични студенти, провеждане на учебни и специализиращи практики в реална работна среда, финансиране на стажантски програми.

Заклучение

С отбелязването на 35-годишнината на катедра „Аграрна икономика“ и едноименната специалност в Свищов се потвърди значимостта и необходимостта от бъдещо развитие на научния потенциал и научните изследвания в една приоритетна за националната, европейската и световната икономическа област.

Резултатите от научния форум показват, че подходите за ограничаване на идентифицираните проблеми в българското земеделско

стопанство са насочени основно към целенасочена политика за подпомагане развитието на малките и средните земеделски стопанства на национално и регионално ниво, превръщането на висшите училища в медиатори в процеса на координация между бизнеса, публичните институции, местните власти и общности, иницирането и осъществяване на съвместни проекти за регионално развитие, участие на агробизнеса в подготовката и реализацията на аграрикономисти.

Провеждането на научни форуми е възможност за популяризиране и разпространение на знанието и науката в конкретна икономическа област. Научните изследвания в областта на съвременното селското стопанство са полезни и необходими за споделяне на виждания относно възможностите за разрешаването на актуални проблеми в селското стопанство.

Използвани източници

(н.д.). Свалено от <http://www.nsi.bg/bg/content/92/basic-page/>.
<http://evropeiskipravenpregled.eu/>. (18 март 2017 г.). Свалено от www.nsi.bg.

<http://www.nsi.bg/>. (18 март 2017 г.). Свалено от https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/module.jsf?x_2=12&lang=bg.

<https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf>. (04 09 2019 г.). Свалено от www.nsi.bg.

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/05/22/agraren_doklad_2019_bg.pdf. (2019).

<http://www.nsi.bg/bg/content/92/basic-page/>. (н.д.).

Nikolova, M. M. (4/2018). Coordinating participant relations in the organization and functioning of regional farmer's markets in Bulgaria. *Paradigms of knowledge, Praha*.

Захариев, А. и др. (2019). България и Румъния по пътя на растежа и конвергенцията – сравнителен анализ и оценка. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 191-199). Свищов: АИ "Ценов".

Линкова, М. (2019). Институционални императиви и флуктуации в развитието на агробизнеса. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 478-486). Свищов: АИ "Ценов".

Николова, М. (2019). Състояние на пазара на земеделски земи в Република България. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 261-272). Свищов: АИ „Ценов“.

Николова, М. Г. (2010). *Аграрна екология*. Свищов: АИ "Ценов".

Николова, М. и др. (2018, том 25, част I). Възможности и модели за функциониране на регионални фермерски пазари. *Алманах научни изследвания СА "Д. А. Ценов"-Свищов*.

Ряховская, А. (2019). Селское хозяйство России: возможности для опережающего развития. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 25-40). Свищов: АИ "Ценов".

Шараг, Е. (2019). Влияние глобализации на развития агросектора Украины. *Състояние и проблеми при управлението и развитието на селското стопанство* (стр. 472-478). Свищов: АИ "Ценов".

* * *

Марина Николова е доцент, доктор по общо земеделие в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. Ръководител е на катедра „Аграрна икономика“. Научни интереси: аграрен бизнес, екологично устойчиво развитие, аграрно предприемачество.

ORCID ID: 0000-0002-1930-9775

Маруся Линкова е доцент, доктор по икономика в катедра „Аграрна икономика“, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. Научни интереси: инвестиции, аграрно предприемачество, финансиране на агробизнес.

ORCID ID: 0000-0001-7704-8916

ISSN 0323-9004

НародноСТОПАНСКИ архив

Свищов, година LXXIII, книга 1 - 2020

**За един ревитализиран, избранен
и перспективен феномен**

**Състояние и проблеми при управлението
и развитието на селското стопанство**

**Изобретателска и патентна активност
в България за периода 2012–2017 година**

**Дългова устойчивост в страните от Европейския
съюз: клъстерен анализ**

**Европейската химическа промишленост –
актуално състояние и предизвикателства**

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXIII, КНИГА 1 – 2020

СЪДЪРЖАНИЕ

Атанас Дамянов

За един ревитализиран, избран и перспективен феномен /3

Марина Николова, Маруся Линкова

Състояние и проблеми при управлението и развитието
на селското стопанство /15

Пламен М. Павлов

Изобретателска и патентна активност в България за периода
2012–2017 година /29

Величка Н. Николова

Дългова устойчивост в страните от Европейския съюз:
кълстерен анализ /48

Борислав Е. Боянов

Европейската химическа промишленост – актуално състояние
и предизвикателства /65

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам. главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Пресияна Ненкова

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р Кен О'Нийл – Почетен професор към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия и председател на борда на директорите на Школа за социални предприятия в Ирландия.

Проф. д-р Ричард Торп – Професор по развитие на управлението, Бизнес школа на Университета Лийдс, Великобритания.

Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Ректор на Умански национален аграрен университет (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Ректор на Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман“ (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Ректор на Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Супервайзор на докторски програми в областта на счетоводството и финансите в университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Доц. д-р Мария Кристина Стефан – Директор катедра „Мениджмънт – Маркетинг“, Университет „Валахия“ - гр. Търговище, Румъния.

Доц. д-р Анисоара Дуика – Катедра „Мениджмънт“, Университет „Валахия“ – гр. Търговище, Румъния.

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор на български език
Ст. преп. Венцислав Диков – координатор и ръководител на екипа за превод, стилев редактор и преводач
Ст. преп. д-р Петър Тодоров – преводач и стилев редактор
Ст. преп. д-р Маргарита Михайлова – преводач и стилев редактор
Ст. преп. Румяна Денева – преводач и стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – преводач и стилев редактор
Деяна Веселинова – технически секретар
Благовеста Борисова – графичен дизайн и уеб публикуване

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров“ 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Деяна Веселинова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg
© Академично издателство „Ценов“ – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXIII, КНИГА 1 – 2020

СЪДЪРЖАНИЕ

Атанас Дамянов

За един ревитализиран, избран и перспективен феномен /3

Марина Николова, Маруся Линкова

Състояние и проблеми при управлението и развитието
на селското стопанство /15

Пламен М. Павлов

Изобретателска и патентна активност в България за периода
2012–2017 година /29

Величка Н. Николова

Дългова устойчивост в страните от Европейския съюз:
кълстерен анализ /48

Борислав Е. Боянов

Европейската химическа промишленост – актуално състояние
и предизвикателства /65

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам. главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Пресияна Ненкова

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р Кен О'Нийл – Почетен професор към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия и председател на борда на директорите на Школа за социални предприятия в Ирландия.

Проф. д-р Ричард Торп – Професор по развитие на управлението, Бизнес школа на Университета Лийдс, Великобритания.

Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Ректор на Умански национален аграрен университет (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Ректор на Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман“ (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Ректор на Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Супервайзор на докторски програми в областта на счетоводството и финансите в университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Доц. д-р Мария Кристина Стефан – Директор катедра „Мениджмънт – Маркетинг“, Университет „Валахия“ - гр. Търговище, Румъния.

Доц. д-р Анисоара Дуика – Катедра „Мениджмънт“, Университет „Валахия“ – гр. Търговище, Румъния.

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор на български език
Ст. преп. Венцислав Диков – координатор и ръководител на екипа за превод, стилев редактор и преводач
Ст. преп. д-р Петър Тодоров – преводач и стилев редактор
Ст. преп. д-р Маргарита Михайлова – преводач и стилев редактор
Ст. преп. Румяна Денева – преводач и стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – преводач и стилев редактор
Деяна Веселинова – технически секретар
Благовеста Борисова – графичен дизайн и уеб публикуване

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров“ 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Деяна Веселинова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg
© Академично издателство „Ценов“ – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов